

Nicolaaskerk Oldenzijl

25 september

14:30 uur

Theo Jellema

Orgelconcert Van Oeckelenorgel

entree: € 10,00

meer informatie op www.nicolaaskerkoldenzijl.nl

Programma

Werken van Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Sonate in D	BWV 963
uit 'Das wohltemperierte Klavier':	
Preludium in C (uit deel 2)	BWV 870
Fuga in e (uit deel 1)	BWV 855
Preludium en fuga in F (uit deel 2)	BWV 880
Fuga in E (uit deel 2)	BWV 878
Preludium en fuga in Fis (uit deel 2)	BWV 882
Preludium en fuga in fis (uit deel 2)	BWV 883
PAUZE	
Preludium en fuga in Fis (uit deel 1)	BWV 858
Preludium in f (uit deel 2)	BWV 881
Preludium in As (uit deel 1)	BWV 862
Preludium in C (uit deel 1)	BWV 846

Primeur: na 800 jaar het eerste 'echte' orgelconcert ooit in de Nicolaaskerk van Oldenzijl

In 2019 werd in de Nicolaaskerk het Van Oeckelenorgel (1900) geplaatst, afkomstig uit de inmiddels afgebroken kerk van Garsthuizen, hemelsbreed nog geen vijf kilometer verderop. Adviseur bij dit hele project was Theo Jellema.

Aan hem daarom de eer om kort na de plaatsing het eerste 'echte' orgelconcert ooit in de Nicolaaskerk te geven! Echter, corona gooide roet in het eten. Nu, bijna twee jaar later, is het uiteindelijk toch zover: op 25 september komt Theo Jellema alsnog naar Oldenzijl. Op het Van Oeckelenorgel zal hij muziek spelen van Johann Sebastiaan Bach.

Theo Jellema (° 1955)

Hij was in Leeuwarden tot zijn pensionering organist van de Grote of Jacobijnerkerk. Nu vervult hij de functie van Leeuwarder stadsorganist. In die hoedanigheid wijdt hij zich in 2021, 2022 en 2023 aan een Bachserie waarin o.m. het Wohltemperierte Klavier integraal wordt uitgevoerd. Hij was als docent verbonden aan de conservatoria van Arnhem, Zwolle en Groningen en gaf concerten en masterclasses in een groot aantal Europese landen en in Korea. Theo Jellema maakte deel uit van de jury's van belangrijke orgelconcoursen (o.m. in

Groningen, Alkmaar, Neurenberg en Toulouse).

Van zijn spel werd een aantal CD-opnamen uitgebracht. Enige jaren geleden verscheen van zijn hand 'Orgelbouw na 1945 in Friese kerken'. Recent werden zijn 'Twee Fantasieën voor orgel' uitgegeven. Theo Jellema is actief als adviseur bij orgelbouw en – restauratie.

Johann Sebastian Bach

Naast de sonate BWV 963 (1704) speelt Theo Jellema een selectie uit het Wohltemperierte Klavier van Johann Sebastian Bach (Eisenach, 21 maart 1685 – Leipzig, 28 juli 1750). Bach was een Duits componist van barokmuziek, organist, klavecinist, violist, muziekpedagoog en dirigent. Hij wordt door de meeste muziekwetenschappers beschouwd als een van de grootste en invloedrijkste componisten uit de geschiedenis van de klassieke muziek, vanwege de inventiviteit waarmee hij melodie, harmonie en ritme, maar ook diverse muziekstijlen uit zijn tijd en dansvormen combineerde, wat vele componisten na hem inspireerde en wat zij ook trachtten te evenaren. Naast zijn verdienste als componist heeft hij ook als geen ander laten zien hoe belangrijk de constructie van een compositie is, alsmede de maximalisatie van een altijd in proces zijnde spanningsopbouw en -afbouw.

Das wohltemperierte Klavier, BWV 846-893

(Het welgetempereerde (= goed gestemde) klavier, dikwijls afgekort als WTK), is een van de hoofdwerken van Johann Sebastian Bach, geschreven voor klavecimbel, een in zijn tijd gangbaar toetsinstrument. Het wordt tegenwoordig ook vaak op de piano gespeeld. En op orgel! Het goed gestemde slaat op de in die tijd revolutionaire welgetempereerde stemming van het instrument, een stemming waardoor het mogelijk was om in alle toonsoorten (redelijk) zuiver te spelen.

Het complete werk bestaat uit twee cycli, in twee banden daterend uit 1722 resp. 1740-1742, met in ieder boek voor iedere majeur- en mineurtoonsoort een preludium gevolgd door een fuga. Ieder boek bevat derhalve 24 preludia en fuga's.

Het Wohltemperierte Klavier werd aanvankelijk vooral als een nuttige verzameling oefenmateriaal beschouwd, maar toen Bachs muziek in de loop van de 19e eeuw weer in de belangstelling kwam, ontstond er steeds meer waardering voor de uitzonderlijke kwaliteiten van deze compositie als zelfstandig kunstwerk. Tegenwoordig wordt de cyclus algemeen erkend als een van Bachs grote meesterwerken, wat zich uit in het grote aantal vertolkers, zowel op klavecimbel als op piano.

Het Van Oeckelenorgel (1900)

Historie

In 1900 maakte de firma P. van Oeckelen en Zonen te Glimmen een nieuw orgel voor de kerk in Garsthuizen, gebouwd in 1872. Het was het eerste orgel in deze kerk. Het instrument kostte f. 1.500. Ruim 100 jaar later, in 2015, werd de kerk van Garsthuizen afgebroken. Het gebouw was al ernstig in verval geraakt en liep in 2009 daaroverheen nog eens forse aardbevingsschade op. Restauratie bleek niet haalbaar. In tegenstelling tot de kerk bezat het orgel een monumentale status. Ondanks dat het al jarenlang omkist in de bouwvallige kerk

had gestaan, verkeerde het in authentieke en technisch goede staat en was het bijzonder gaaf door de geschiedenis gekomen. Voorafgaande aan de sloop van de kerk werd het orgel zorgvuldig gedemonteerd en opgeslagen bij Orgelbouwer Mense Ruiter in Ten Post, het bedrijf dat onder leiding van Dolf Tamminga ook de restauratie op zich nam en de herplaatsing van het orgel in Oldenzijl, daarbij geadviseerd door Theo Jellema.

Toenmalig eigenaar van het orgel, de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK), benaderde de Stichting Nicolaaskerk Oldenzijl (SNO) met de vraag of het orgel een tweede leven zou kunnen krijgen in de Nicolaaskerk. Deze romaanse kerk, een rijksmonument, bevindt zich op minder dan vijf kilometer van de oorspronkelijke plek van het orgel!

De Nicolaaskerk zelf bezat slechts een Frans drukwindharmonium en een klein kistorgel (Baar en Medendorp 1990). Een groot orgel heeft er nooit gestaan. Na zorgvuldige afwegingen van het bestuur van de SNO werd besloten het Van Oeckelenorgel aan een tweede leven te laten beginnen in de Nicolaaskerk van Oldenzijl, waarbij het uitgangspunt van het hele project was: behoud gaat voor vernieuwing om zo de geschiedenis zo ongeschonden mogelijk over te leveren.

Het orgel

Ontwerp en uitvoering van dit orgel waren in handen van de broers Anton en Cornelis van Oeckelen, die de door hun vader Petrus van Oeckelen opgerichte orgelmakerij voortzetten.

Van Oeckelen bouwde aanvankelijk grote fronten met veel houten sierwerk, maar de volgende generatie maakte de fronten eleganter. Daarvan is dit orgel een voorbeeld. De middentoren ligt wat hoger dan de andere pijpenvelden en de labia (de goudgekleurde ovale pijpinsnijdingen) van de pijpenvelden naast het midden lopen gebogen omhoog. De klank van het orgel is deels klassiek, deels moderner georiënteerd, omschreef Theo Jellema het karakter van het orgel, met zacht en gevoelig klinkende registers.

De verdeling van de registers, zoals deze op de windlade staan vanaf het front tot aan de achterzijde, is als volgt:

1. Prestant	8 voet
2. Bourdon	16 voet vanaf c0
3. Holpijp	8 voet
4. Viola di Gamba	8 voet vanaf c0
5. Octaaf	4 voet
6. Fluit Travers	8 voet discant
7. Fluit	4 voet
8. Quintfluit	2 2/3 voet
9. Octaaf	2 voet

Een uitvoerige beschrijving van het orgel is te vinden op: www.nicolaaskerkoldenzijl.nl.